

critici literari
români din diaspora

I
U
L
I
A
N

B
Ă
C
U
Ș

critică literară

CORECTBooks

Iulian BĂICUȘ

**CRITICI LITERARI
ROMÂNI DIN DIASPORA**

Editura Virtual

2013

ISBN (e): 978-606-684-350-8

Avertisment

Acest volum digital este prevăzut cu sisteme de siguranță anti-piratare. Multiplicarea textului sub orice formă este sancționată conform legilor penale în vigoare.

Ne puteți vizita la:

Cuprins

Introducere. Argument în favoarea temei exilului literar	5
Capitolul I. Critici literari din Paris, M.Lovinescu, Mircea Iorgulescu, Lucian Raicu, George Banu	8
Capitolul II. Critici literari din SUA. Matei Călinescu, critic literar și prozator	27
Capitolul III. Toma Pavel, critic literar și romancier	47
Capitolul IV. Nemoianu, critic literar	64
Capitolul V. Sorin Alexandrescu, semiotician și critic literar	87
Capitolul VI. Alți reprezentanți ai criticii literare de peste Ocean, Marcel Corniș- Pop, Mihai Spăriosu, Andreea Deciu-Ritivoi, Cosana Nicolae	99
Capitolul VII. Critici literari români din Spania	112
Capitolul VIII. Alte glasuri, alte încăperi	124
Capitolul IX. Istorii literare ale exilului: Basil Munteanu, Ion Negoïtescu, Marian Popa	135
Critica exilului literar.....	150
Bibliografie generală.....	151

Dedicație

Dedic acest volum profesorului Toma Pavel care avea încredere în studentul Iulian Băicuș care punea întrebări inteligente.

Introducere. Argument în favoarea temei exilului literar

Spre deosebire de celelalte cărți pe care le-am scris în scurta mea carieră de cercetător literar, cea despre criticii literari din diaspora se bazează pe contactul meu nemijlocit cu personajele cărții, care au vizitat România, încă din epoca în care eu eram un simplu student al Facultății de Litere, unde au revenit și au ținut conferințe domnii Toma Pavel, V.Nemoianu, Al.Ciorănescu, Matei Călinescu, Andrei Călin Mihăilescu, Sanda Golopenția, Christian Moraru, S.Alexandrescu, Monica Lovinescu și V.Ierunca, pe dl. Mircea Iorgulescu l-am cunoscut la Paris, iar pe alții nu i-am cunoscut decât prin intermediul cărților domniilor lor, dar m-am bucurat să-i includ în cartea mea pe Ion Negoieșcu, Basil Munteanu, Marian Popa, Lucian Raicu, Marcel Corniș Pop și mulți alții. Spre deosebire de cei care au murit și pe care nu i-am putut contacta la timp, ca să le pun unele întrebări suplimentare, exemplele cele mai flagrante fiind Matei Călinescu și Monica Lovinescu, am discutat via e-mail cu Toma Pavel, V.Nemoianu, S.Alexandrescu și domniile lor mi-au de mare ajutor și m-au încurajat să scriu acest volum.

Deși s-au scris mai multe lucrări de sinteză consacrate exilului literar românesc, mă gândesc în primul rând la cartea unei cercetătoare din Germania, Eva Behring¹, la antologia lui Mircea Anghelescu², **Eseuri despre exil**, sau la admirabila Enciclopedie a exilului literar românesc, scrisă de Florin Manolescu, ajunsă deja la adoua ediție, revăzută și adăugită, nimeni nu s-a gândit să despartă fenomenul teoriei, criticii, sau istoriei literare și să-l trateze separat de corpusul operelor scrise de diversele diaspore literare, lucru pe care îl vom încerca în acest volum. Cercetătoarea germană Eva Behring³ care a scris o carte destinată publicului german, a combinat criteriul cronologic cu cel ideologic, termen de referință fiind chiar deceniul în care scriitorii au plecat distingând trei valuri consecutive de scriitori, cu precizarea că aproximativ 12 la sută din scriitorii din România au ales libertatea și au constituit una din cele mai mari diaspore literare din Europa sau America:

¹ Eva Behring, *Scriitori romani din exil (1945-1989). O perspectiva istorico-literara*, traducere din limba germana de Tatiana Petrache si Lucia Nicolau, Editura Fundatiei Culturale Romane, Bucuresti, 2001

² Mircea Anghelescu, *Cămașa lui Nessus, Eseuri despre exil*, București, 2000

³ Eva Behring, *Scriitori romani din exil (1945-1989). O perspectiva istorico-literara*, traducere din limba germana de Tatiana Petrache si Lucia Nicolau, Editura Fundatiei Culturale Romane, Bucuresti, 2001

1. Anii ,40-'50: Mircea Eliade, Basil Munteanu, C. V. Gheorghiu, V. Horia, Aron Cotruș, Pamfil Seicaru, Emil Cioran, Horia Stamatu, Paul Miron, Mariana Șora, George Uscătescu, Stefan Baciu, Alexandru și George Ciorănescu, Virgil Ierunca și Monica Lovinescu.
2. Anii ,60-'70: Dumitru Țepeneag, Paul Goma, Petru Popescu, Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, I. Negoïtescu, Virgil Tanase, I. P. Culianu, S. Damian, Gelu Ionescu, Gabriela Melinescu, Sanda Golopentia, Toma Pavel, Basarab Nicolesco.
3. Anii ,80: Norman Manea, Ion Caraion, Dorin Tudoran, Matei Visniec, Bujor Nedelcovici, Nicolae Balota, Mircea Iorgulescu, Oana Orlea, Maria Mailat, etc.
4. Anii 1990-1996, granița superioară fiind venirea Convenției Democratice la guvernare, mai ales după Mineriada din iunie 1990 un număr foarte mare de tineri au plecat în străinătate, deși foarte puțini s-au impus ca voci autonome. Printre criticii literari emigrați acum se numără Andreea Deciu Ritivoi, Christian Moraru, Cosana Nicolae etc.

Eva Behring pornește, în cartea domniei sale, de la teza inițială, confirmată pe parcurs prin analiza în capitolul al patrulea al cărții a operelor a cinci scriitori diferiți, Mircea Eliade, Ion Caraion, Paul Goma, Dumitru Țepeneag, Norman Manea, de la premiza potrivit căreia „*paradigma exilului este echivalenta cu procesul de aculturatie insotit de faze de paralizie și speranta, de interferente lingvistice, de sfisiere a legaturii traditiei nationale și de transformari culturale dureroase*”. În studiul său minuțios și atent sunt identificate trei atitudini diferite, mefiența în posibilitatea integrării într-un nou spațiu cultural, acceptarea unei duble identități odată cu desprinderea definitivă de cea originală și asimilarea completă a noului mediu de cultură. Primul „val” al exilului este de proveniență conservatoare, fiind alcătuit mai cu seamă din simpatizanții și adepții mișcării legionare, partizanii maresalului Antonescu, monarhiști, tradiționaliști, în general), își alege în general drept capitală Madridul sau diverse orașe din Germania, și nu obosește să demonstreze că Vestul decade, nefiind capabil de a se salva prin recursul la tradiție. În acest prim „val” se poate vorbi despre apariția unei „grupări de exil”. În general ideea de „grupare” presupune existența unei asociații, a unei reviste, a unui cenaclu sau a unui cadru ideologic, chiar a unor lideri de opinie. Acest fenomen este specific mai ales „generației părinților fondatori”, deoarece la „generația fiilor” se observă mai mult demersuri individuale sau preocuparea strictă pentru afirmarea în plan științific sau profesional, diferențele de tip ideologic tind să se estompeze cu timpul). Ulterior cei mai mulți scriitori din exil se vor stabili la Paris, unde funcționau chiar studiourile postului Radio Europa Liberă, și se vor grupa în jurul a câteva mari personalități pariziene: Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugene Ionesco, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca. Ei vor edita la Paris mai multe reviste culturale ale exilului, vor înființa diverse asociații cu caracter cultural sau politic sau vor frecventa un cenaclu literar care avea loc în casa unui mecena,

Leonid Mămăligă.

Cele mai consistente grupuri vor ajunge în mai multe țări europene:

1. Spania: Aron Cotruș, Alexandru Gregorian, Alexandru Busuioceanu, Alexandru Ciorănescu, Vintilă Horia, George Uscătescu, Traian Popescu, Radu Enescu, Aurelio Rauță etc.
2. Franța: Basil Munteanu, Emil Cioran, Eugen Ionescu, C. V. Gheorghiu, Mircea Eliade, Nicolae Caranica, V. Ierunca, M. Lovinescu. George Astaloș, Paul Goma, Matei Vișniec, B. Nedelcovici, Dinu Flămînd etc.
3. SUA: M. Eliade, I. P. Culianu, Petru Popescu, Norman Manea, Matei Călinescu, Sanda Golopenția, Dorin Tudoran, Andrei Codrescu, Radu A. Florescu, etc.
4. Germania, Paul Miron, Marian Popa, Mariana Șora, Herta Muller,
5. Elveția, Ion Caraion
6. Portugalia, Roxana Eminescu, Leontin Constantinescu,
7. Olanda, Sorin Alexandrescu.
8. America de sud, Ștefan Baci
9. Canada, Georgette Crainic
10. Australia, Lucian Boz, Anamaria Beligan

Critica și istoria literară din exil este la fel de bine reprezentată ca și literatura propriu zisă, în diverse zone ale lumii se vor concentra mai mulți critici, adăpostiți de diverse structuri academice cum ar fi catedrele de literatură comparată ale universităților americane, unde și-au găsit adăpost mulți critici sau istorici literari din România, de la Vera Călin, la Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Toma Pavel, Marcel Corniș-Pop, Mihai Spărios, Cristian Moraru, Andreea Deciu Ritivoi.

Un alt grup semnificativ de critici sau istorici literari se vor muta la Paris, și va fi reprezentat de Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Lucian Raicu, Mircea Iorgulescu.

Cel de-al treilea grup se va așeza în Spania la Madrid, iar aici se va stabili Alexandru Ciorănescu, George Uscătescu și Vintilă Horia.

Cel de-al patrulea grup va fi reprezentat de semioticianul Sorin Alexandrescu, stabilit la Amsterdam, sau de istoricul literar Marian Popa, stabilit în Germania sau de Mariana Șora, stabilită în aceeași țară.

Capitolul I. Critici literari din Paris, M.Lovinescu, Mircea Iorgulescu, Lucian Raicu, George Banu

I.1. Monica Lovinescu, critic literar

Monica Lovinescu, un critic literar contemporan de certă valoare și unul din liderii spirituali ai diaspoerei literare românești pariziene, mai ales după moartea lui Mircea Eliade, s-a născut în anul 1923 în București, din căsătoria lui E.Lovinescu și a profesoarei Ecaterina Bălăceanu-Lovinescu, ruptă amiabil după ce criticul literar și-a exprimat dorința de a-și oficializa relația cu Hortensia Papadat-Bengescu, devenită un soi de iubită oficială, iar apoi a copilărit pe genunchii unor mari scriitori ca Ion Barbu sau Camil Petrescu, căci, așa cum povestea în minunatele sale memorii, **La apa Vavilonului**, va lua parte la foarte multe ședințe ale cenaclului literar **Sburătorul**, condus chiar de tatăl său. Și-a luat licența în Litere la Facultatea de Litere a Universității din București, și a luat parte la lucrările seminarului de regie experimentală organizat de Camil Petrescu în perioada directoratului acestuia. Va debuta ca scriitor la vârsta de opt ani în 1931 când i se publică un basm în revista **Dimineața copiilor**, iar la vârsta 15 ani îi apar mai multe nuvele și schițe în paginile pentru copii ale revistelor *Vremea* și *Kalende*, sub pseudonimul Ioana Tăutu. După moartea lui Eugen Lovinescu, în 1945, publică în serial în patru numere consecutive 1-4, sub propriul nume romanul **Contratimp** în **Revista Fundațiilor Regale**, romanul o are drept personaj central pe actrița Malena Cristu, o țărăncă de pe Valea Oltului, care este prinsă într-o relație cu trei bărbați diferiți, iar drama se declanșează abia în momentul în care pictorul Ștefan Spătaru se îndrăgostește de ea și îi cere mîna, rugînd-o chiar să facă schimbări esențiale în acest stil de viață dar ea o roagă pe prietena ei Ioana Cerati să intervină și să medieze acest conflict. Romanul are ceva din **Patul lui Procust**, de la Camil Petrescu autoarea împrumută predilecția pentru personaje din mediul teatral, personajele trăiesc în București, actrița care joacă rolul principal în piesa lui Eugene O'Neill, *Straniul interludiu*, locuiește într-un apartament în blocul Wilson, care a fost afectat de cutremurul din 1977 și nu a fost consolidat nici pînă în prezent, se plimbă pe străzile Brezoianu sau Ion Cîmpineanu, acolo unde se găsea apartamentul lui E.Lovinescu și aveau loc ledințele cenaclului, pictorul îi scrie Malenei o scrisoare

de dragoste, deși este înconjurat de modele și femei frumoase, iar Ioana Cerati are lecturi diverse din Dostoievski, Huxley, Proust și Gide, care coincid cu lecturile autoarei, și ar vrea să sculpteze pe muzica unui cvartet de Beethoven. Autoarea își conduce cititorii în atelierul sculptorului Dobre, în cel de pictură al pictorului Ștefan, la o repetiție la o premieră a Teatrului Național din București, dar și într-un coafor din capitală. Romanul nu e cu nimic mai prejos de proza feminină interbelică, poate fi comparat cu **Pînza de păianjen** a Celinei Serghi, cu prozele Luciei Demetrius, influențele roamelor lui E.Lovinescu sunt destul de vizibile, dacă ar fi perseverat ar fi ajuns probabil o bună autoare de romane de dragoste, de best-selleruri gen **Bonjour tristesse** sau **Aimez vous, Brahms?** scrise de Françoise Sagan. Dezamăgită de indiferența criticii ea nu va mai scrie proză originală, cu excepția unui singur roman, o distopie intitulată **Cuvîntul din cuvinte**, scris în anii 60, în care se simte clar influența Noului Roman Francez, practicat de Alain Robbe-Grillet, Michel Butor sau Nathalie Sarraute. Dacă editura franceză căreia i-a fost predat l-ar fi acceptat probabil că nu am fi analizat azi cronicile radiofonice ci ne-am fi ocupat de analiza romanelor sale. După 1945 va publica doar critică teatrală în ziarul **Democrația**, condus de Anton Dumitriu. După schimbarea de regim politic din România din 1947 va pleca în Franța cu o bursă acordată de statul francez iar în 1948 va cere și va obține azil politic din partea acestui stat. Aici îl va întâlni pe viitorul ei soț, Virgil Ierunca, cel care îi va fi alături pînă la moarte. Colaborează aici cu articole și studii despre literatura română și despre ideologia comunistă care aservise România, publicând în revist cum ar fi **East Europe, Kontinent, Preuves, L'Alternative, Les Cahiers de l'Est, Témoignages**, La France Catholique. Este autoarea capitolului despre teatrul românesc din **Histoire du Spectacle** (Encyclopédie de la Pléiade, Gallimard, 1965). Traduce în franceză texte românești sub pseudonimele Monique Saint-Côme și Claude Pascal, cel mai cunoscut fiind romanul *La vingt-cinquième heure* (A douăzeci și cincea oră) de Virgil Gheorghiu. Colaborează intens și în paginile revistelor românești din exil: **Luceafărul, Caiete de dor, Ființa românească, Ethos, Dialog, Agora**. După 1990 publică sau acordă interviuri și în revistele literare și politice din țară, în **Contrapunct, România literară, 22, Opinia studențească**, și se va întoarce aici în mai multe ocazii. în anul 1951 și pînă în 1974, colaborează la emisiunea în limba română a Radiodifuziunii Franceze, precum și la redacția centrală a emisiunilor pentru Europa răsăriteană. Începând din 1962, colaborează la Radio Europa Liberă unde modera cele două emisiuni săptămânale: *Actualitatea culturală românească* și *Teze și Antiteze la Paris*, titlul celei de-a doua un omagiu adus mentorului său din România Camil Petrescu. Pe tot parcursul anului 1977 s-a implicat activ în promovarea protestului disidentului român Paul Goma, fiind agresată fizic, în curtea casei sale din Paris (situată la numărul 8 în rue François Pinton), de doi agenți palestinieni trimiși de Securitate la ordinele personale lui Nicolae Ceaușescu. Salvată de un polițist francez va fi transportată în comă la spital dar cinci zile mai târziu părăsește spitalul, în pofida

recomandărilor medicilor, pentru a participa la conferința de presă a lui Paul Goma la televiziunea franceză și pentru a denunța agresiunea la microfonul *Europei libere*. Alături de cronicile lui Nicolae Manolescu din revista România literară aceste emisiuni au impus în conștiința publicului românesc nume importante ale culturii sau literaturii române sau universale, așa spune că domnia sa a fost și ea un critic literar creator de canon, nu doar un simplu comentator al fenomenului politic, social, cultural sau literar, preluând această sarcină de la mentorul cenaclului Sburătorul și creatorul modernismului literar românesc, E.Lovinescu.

S-a spus adeseori despre Monica Lovinescu faptul că este autoarea unei istorii a literaturii române la microfon, singura carte care a pătruns în casele românilor prin intermediul unor emisiuni de radio săptămânale. Cronicile ei radiofonice adunate în cele șase volume de **Unde scurte** dar și articolele din rubrica ulterioară **Diagonale**, publicate în foileton în revista bucureșteană România literară, alcătuiesc nu doar o simplă istorie a literaturii române sub comunism, ci și o istorie a literaturii din țările Est-Europene, o istorie a gândirii politice franceze și a modului în care Occidentul a receptat literaturile Estului European, dat fiind că accesul domniei sale la informații era neîngrădit de cenzură și că posibilitățile de informare erau nenumărate într-un post de radio ca Europa Liberă, înființat de americani ca o formă de propagandă transfrontalieră în favoarea ideilor libertariene sau democratice. Criticul a utilizat adesea termenul de Est-Etică, pentru a fi precisi trebuie să precizăm că formula a fost inventată de istoricul britanic Timothy Garton Ash, primul care a publicat o carte despre dosarul său de urmărire la STASI, apriga Securitatea Est-Germană, pe care l-a citit după ce comisia condusă de actualul președinte al Germaniei, pastorul Gauk, a permis accesul cetățenilor din Est la propriul dosar, pentru a se defini drept un promotor al valorilor liberale, al capitalismului sau economiei de piață, idei pentru care se luptase și tatăl ei, provenit dintr-o familie de mic burghezi liberali din Fălticeni.

Nu este de mirare că emisiunile radiofonice ale Monicăi Lovinescu au atras de-a lungul vremii atenția multor ascultători români sau din diaspora, printre care mă număram, evident, și eu, câteodată așteptam cu sufletul la gură miezul nopții ca să aud vocea ușor tabagică a doamnei Monica Lovinescu, imediat după ce era difuzat genericul preluat din **Rapsodia română** compusă de George Enescu. Fiind vorba de niște emisiuni, scrise pentru a fi difuzate la radio, ele trebuiau să respecte regulile jurnalistice impuse de acest tip de media, căci vorba lui McLuhan, **Media is the message**, este extrem de adevărată, mesajul trebuia să aibă un impact direct, poate tocmai de aceea la lectură textele pierd din relevanța lor dată și de contextul emoțional original. Toate aceste cronici pornesc uneori de la dezbateri din presa literară din România sau sunt generate de diverse cronici de carte sau eseuri per ansamblu ele sunt echivalentul Criticelor lui E.Lovinescu din epoca interbelică, în vreme ce memoriile sale din **La apa Vavilonului** ar putea fi un echivalent aproape perfect al memoriilor tatălui

său, care, în schimb nu a ținut un jurnal intim. Lectura acestuia poate oferi cititorilor operei Monicăi Lovinescu foarte multe informații din lumea scriitorilor, fiind totuși vorba de judecăți subiective, dar care pot ajuta istoricilor literari ai viitorului deoarece conțin informații privind acest Zeitgeist al luptei anticomuniste a exilului românesc, dar și a unor scriitori din România care s-au alăturat unui curent pe care unii l-au denumit ulterior rezistența prin cultură, un termen impropriu pentru că singura rezistență posibilă era cea armată.

În general, textele comentariilor Monicăi Lovinescu amintesc stilul destul de sobru și grav al tatălui său, cel din volumele de **Critice**, din **Istoria literaturii române contemporane** sau din **Istoria civilizației române moderne**, de fapt autoarea a fost atrasă și de zona memorialisticii, topindu-și după modelul lui Mircea Eliade, jurnalele de tinerețe într-o carte de memorii document, **La apa Vavilonului**, în cazul lui Mircea Eliade acesta a scris primul volum al memoriilor, **Promisiunile echinoxului** dintr-o rațiune mult mai simplă, din cauza călătoriilor dese și a exilului o parte din jurnalele lui din tinerețe s-au pierdut pur și simplu. Jurnalul său de maturitate, editat în numai puțin de șase volume, ținut între anii 1981-2000 constituie un soi de hartă panoramică a literaturii române din această epocă în care s-au topit anii de sfârșit sau anii paranoici ai regimului Ceaușescu, Revoluția română, care a luat prin surprindere mediile intelectuale franceze, punând România pe harta Europei de Vest, de pe care lipsise o bună perioadă de timp datorită numărului relativ redus de acte de curaj sau de disidență politică, dar și ceea ce a urmat după, marea dezamăgire din primăvara lui 1990, 13 iunie și mineriadele care au urmat, și oroarea francezilor în momentul în care au descoperit scenariul care stătea în spatele primei revoluții transmise în direct la televiziune.

Operațiunea aceasta de rescriere a jurnalelor de tinerețe sub forma memoriilor absolut extravagante și mirombolante din **La apa Vavilonului**, carte în care apar tot felul de personaje excentrice ale exilului românesc dar în care sunt consemnate, ca într-un veritabil roman de construcție (Bildungs-Roman), un soi de Portret al artistului la tinerețe, o combinație de gidism, joyce-anism și proustianism, specifică marilor cărți autobiografice, în care sunt consemnate toate marile întâlniri cu personalități ale culturii române din exil, căci Mircea Eliade, Emil Cioran sau Eugen Ionescu i-au fost brothers in arms, camarazi de arme pe frontul acesta invizibil al luptei cu dragonul comunist, dar și exercițiile de admirație, lecturi formative, modele, toată această recitare a unei biografii de artist militant a avut în cazul Monicăi Lovinescu un alt motiv, din declarațiile autoarei reiese în mod clar faptul că mai era satisfăcută de stilul naiv din copilărie și adolescență, dar aceste jurnale s-au păstrat există și pot fi studiate de cercetătorii literari, după cum s-a păstrat și corespondența sa cu mama ei, din care a apărut deja primul volum, arestată și chinuită de autoritățile comuniste, vezi extraordinarul

dosar al acestei povești alcătuit de Doina Jela⁴ în **Această dragoste care ne leagă**. De fapt Doina Jela⁵ este și autoarea ultimului interviu cu Monica Lovinescu, realizat în timp ce aceasta se găsea pe patul de spital, **O sută de zile cu Monica Lovinescu**.

Dar să revenim la această istorie a literaturii române *sui generis* din Unde scurteși să analizăm pe rând impactul ei asupra scriitorilor sau criticilor literari din România. În toate textele Monica Lovinescu va da o importanță ceva mai scăzută criticii analitice, pe text, și se va consacra mai mult criticii de direcție, maioresciene, abordând direcțiile de evoluție ale prozei sau poeziei românești, oprindu-se asupra unor autori care au inovat cu adevărat și au marcat evoluția fenomenului cultural românesc în perioada 1961-1989, primul volum de **Unde scurte**, care preia subtitlul romanului lui Mircea Eliade, **Șantier**, de **Jurnal indirect**, publicat inițial la o editură a exilului românesc, **Limite** din Madrid, în anul 1978 încheindu-se exact în momentul critic al Tezelor din Aprilie 1971, adică la câteva luni de la momentul nașterii mele.

Din păcate, prin sita destul de deasă prin care este cernută cu cea mai mare grijă producția literară a epocii trec foarte puține opere literare de mare valoare, autoarea are grijă să noteze alunecările spre colaborarea cu noul regim a unor mari scriitori ca T.Arghezi, în perioada 1972-1989 operele analizate de domnia sa dau măsura creației literare sau culturale într-o lume dominată de cenzură, ceva mai laxă după 1965 dar devenită în anii 80 un veritabil pat al lui Procust, care tăia fără milă capetele scriitorilor care se ridicau împotriva regimului comunist. Monica Lovinescu se va lupta să impună un nou canon estetic, va fi în primele rînduri ale bătăliei cu literatura pășunistă, protocronistă, promovată în zeci de ziare și reviste literare pe linie și va semnala toate derapajele ideologice ale unor servitori ai regimului comunist, astfel ea va vorbi despre teme sensibile, în mod paradoxal convingerea criticului este că în vremuri de ciumă cum erau cele ale comunismului, scriitorii sau artiștii, regizorii sau actorii trebuie să pună într-o paranteză fenomenologică celebrul concept maiorescian al autonomiei esteticului și să devină condeieri militanți, care să contribuie la resincronizarea culturii române cu cea occidentală, era un soi de nouă lege a sincronismului lovinescian, dar adaptată nevoilor epocii. În eseu Homo sovieticus un celebru disident rus, Alexandr Zinoviev, afirma că disidenții nu-s decît un soi de activiști de partid de semn contrar, iar patosul acesta revoluționar din articolele radiofonice ale Monicăi Lovinescu nu poate decît să confirme că renașterea modernismului în cultura română nu putea fi decît un proces lung și anevoios, care a avut o gestație lentă, de aproape patru decenii.

Dintre operele literare care primesc undă verde, majoritatea au fost legitimate și de criticii din țară drept opere literare canonice ale literaturii române contemporane, doamna Monica Lovinescu le va alege pe cele mai importante, pe cele care nasc dezbateri și sunt comentate în revistele literare

⁴ Doina Jela, *Această dragoste care ne leagă*, ediția a doua, București, Editura Humanitas, 2005

⁵ Doina Jela, *O sută de zile cu Monica Lovinescu*, București, Editura Vremea, 2008

din țară, dar în special în revista România literară, cu care criticul franco-român va stabili un soi de parteneriat la distanță, dat fiind faptul că N.Manolescu îi va vizita adesea pe cei doi soți la Paris și va locui chiar în casa lor, vizitele fiind consemnate de ambele părți, fie în Jurnalul sau în publicistica M.Lovinescu, fie în memoriile lui N.Manolescu.

Dar iată o scurtă trecere în revistă a canonului acesta estetic al literaturii române, powered by Monica Lovinescu, voi reveni mai apoi asupra operelor care stîrnesc dispute sau controverse într-un paragraf autonom al acestui studiu. Pe parcursul a aproape două decenii, între 1972 și 1989 numele care revin sunt cele ale lui Marin Preda, prin cele două romane, **Delirul** și **Marele singuratic**, Alexandru Paleologu, cu volumul de eseuri **Bunul simț ca paradox**, cronica unui volum de versuri, **Hanibal, sau trezirea la realitate a unui bun poet interbelic**, Eugen Jebeleanu, care pentru o perioadă de timp, inclusiv în **Surîsul Hiroshimei**, scris ca omagiu pentru orașul jaonez devastat de un bombardament atomic devenise chiar un poet care respecta linia generală a Partidului Comunist Român, Ștefan Augustin Doinaș, caracterizat drept un foarte iscusit poet neoclasic, Augustin Buzura, autorul romanelor **Orgolii** și **Fețele tăcerii**, Nicolae Breban atacat de Titus Popovici pentru romanul **Bunavestire**, cîteva din eseurile lui C.Noica despre rostirea românească sau Sentimentul românesc al ființei, Mihai Sin, autorul romanului **Bate și ți se va deschide**, Al.Phillipide care deschide o fereastră noii poezii, construind astfel o punte spre marea poezie interbelică, Octavian Paler, în romanul autobiografic și eseistic **Viața pe un peron**, sau cu **Polemici cordiale**, urmate mai apoi și de **Viața ca o coridă**, Mircea Horia Simionescu cu **Ulise și umbra**, Eugen Simion, un reprezentant al Noii Critici din România, vezi spre exemplu cartea sa de debut **Dimineața poezilor**, cu care Monica Lovinescu va avea și unele polemici, cu volumul de eseuri critice, **Întoarcerea autorului**, Anton Dumitriu, cu **Cartea întîlnirilor memorabile**, cele două studii critice, semnate de Ion Bălu, **Viața lui G.Călinescu** și Mircea Martin, **G.Călinescu și complexe literaturii române**, Dana Dumitriu, autoarea romanului istoric henry jamesian **Prințul Ghica**, unul din cele mai reușite personaje ale cărții. Criticul va remarca și debutul lui George Cușnarencu, succesul Gabrielei Adameșteanu cu romanul **Dimineața pierdută**, **Clipa cea repede** a lui Sorin Titel, romanul distopic, unic în literatura noastră a lui Bujor Nedelcovici, **Al doilea mesager**, care a apărut întîi în traducere franceză după ce autorul s-a stabilit la Paris, Ioan Lăcustă, prozatorul optzecist care a strîns cele mai frumoase povestiri într-un volum în care pastîșează sau / și parodiază nuvelele și schițele lui Caragiale, intitulat **La ușa domnului Caragiale**, povestirea care dă titlul volumului fiind, de altfel, o capodoperă a prozei postmoderne din anii 80, Ioan Groșan, cu **Caravana cinematografică**, romanul surrealistului Gellu Naum, Zenobia, dar și N.Stan cu un volum de povestiri, căci în anii 80 regina prozei este din nou schița, povestirea de dimensiuni scurte, **Boare de Waterloo**, tot dintre prozatorii optzeciști mai sunt semnalati și Adina Kenereș cu volumul de povestiri **Rochia de crin** sau Tudor Vlad cu **Ascensiunea nocturnă**.

La capitolul esești sunt notabile pentru criticul literar Monica Lovinescu volumul de eseuri și cronici plastice scris de Andrei Pleșu, **Ochiul și lucrurile**, Temele lui N.Manolescu, eseurile din **Fereastra criticului**, scrise de V.Cristea, deși acestuia îi va reproșa o formulare nefericită, autocaracterizarea sa drept „critic între critici”, reformulată de Monica Lovinescu în „critici printre critici”. Domnia sa nu recunoștea decât un singur Comandant Suprem al criticii românești, pe N.Manolescu, de altfel va evoca dicuțiile codificate din timpul vizitelor acestuia la Paris cu ocazia unui eveniment fericit, momentul când acesta a împlinit 60 de ani. Ceva mai târziu, răspunzând unui atac al lui Daniel Cristea Enache dintr-un număr tematic al revistei lui Eugen Simion, **Caiete critice**, Monica Lovinescu va observa cu malițiozitate legătura de rudenie dintre cei doi, un caz clar de nepotism literar, pe care îl va sancționa fără să clipească. De fapt, printr-o întâmplare Întâmplarea face ca să debutăm amândoi în **Caiete critice**, în același număr, eu am scris ceva despre Ivasiuc el a scris un articol intitulat „Să se revizuiască, primesc!” în care îl făcea praf pe viitorul lui patron de la revista **România literară**, un intertitlu se numea **Contradicția lui Manolescu** și o ataca violent și pe Monica Lovinescu. Portretele acestuia din Jurnal sunt edificatoare în privința caracterului sau și al seriei de concesii politice facute regimului comunist, încă din anii 80 și continuate după 1990. Punctul cel mai de jos al acestei involuții politice a lui Valeriu Cristea a fost o tabletă de scriitor publicată în ziarul **Dimineața**, oficiosul Frontului Salvării Naționale în care compara regimul lui Ion Iliescu cu secolul lui Pericle, o exagerare totală pentru că este evident că cele două epoci istorice nu aveau nimic în comun. În textul din Caietele critice mai sus amintit Daniel Cristea Enache aberează, pur și simplu, afirma M.L. s-ar fi luptat de una singură cu valorile produse în timpul comunismului, adică cu rezistenței prin cultură, iar Monica Lovinescu i-a răspuns tînărului imberb, care încă de la debut îi dădea lecții, în Jurnal 1996-1997 scriind următoarele rinduri: „În România literară nr. 21 Manolescu îmi ia apărarea. Nu știam că Eugen Simion și ai săi îmi fac onoarea de a se ocupa mai departe de persoana mea, care nu mai are de ce să-i jenezze. Or, în numărul 1-2 din Caiete critice(n.m. din 1997) un tînăr se însărcinează sau este însărcinat să-i atace pe Manolescu(cu toată echipa de la România literară) și pe mine. Niki nu răspunde în ceea ce-l privește, dar îl admonestează crunt pe Daniel Cristea-Enache(să fie fiul lui Valeriu Cristea?): „Caliban, du-te la școală”, fiindcă a îndrăznit să scrie „doamna M.L. nu a înțeles niciodată și paremi-se nu înțelege nici azi...” ce anume, nu mai citează M., probabil literatura. Niki se indignează pe măsură: „Cum se poate să scrie așa ceva? Bunul-simț i-ar fi obligat pe autorii Caietelor critice să taie limba imberbă care rostește cuvintele cu pricina. Lipsa de respect nu este doar o chestiune de etică individuală, este și o chestiune de cultură”.

Perfect adevărat! Subscriu în întregime!

De fapt Monica Lovinescu a fost destul de subiectivă în condamnările ei, îl va acuza de colaboraționism cu noul regim pe T.Vianu dar uită să se refere la operele pe linie ale lui Camil Petrescu,

de fapt în primii zece ani de la microfonul Europei libere ea se va ocupa de ambiguitățile romanului lui G. Călinescu, **Scrinul negru**, de osanalele potrivite ale lui Tudor Arghezi, de posteritatea destul de abuzivă a lui Bacovia, de valorificarea moștenirii literare a lui C.Stere, va comenta moartea Marelui Pan, poetul Lucian Blaga, va scrie despre eseul lui Toma Pavel, prin care autorul se desparte de fantomele structuralismului, **Fragmente despre cuvinte**, comparat cu un altul, al lui Nathalie Sarraute, **Era suspiciunii**, imediat după publicarea sa profesorul Pavel va emigra în Canada și SUA, M.L. va vorbi despre eforturile lui C.Noica de a edita **Caielele** lui Eminescu, cu ajutor de la Paul Miron, de **Căderea în timp**, eseul lui E.M.Cioran, de diverse conferințe și congrese ale scriitorilor români de la București, de concerte, expoziții sau premiere ale unor trupe de teatru din România aflate în turneu parizian, de piesa antitotalitară a lui Ionesco, **Setea și foamea**, de eseul lui Mircea Eliade, **Sacru și profanul**, de traducerea în limba franceză a romanului lui Eugen Barbu, **Groapa**, va vorbi despre Ștefan Bănuțescu și Marin Sorescu, oprindu-se asupra piesei sale simbolice **Iona**, și asupra comediei acestuia **Există nervi**, prezentându-i drept doi scriitori autentici, va semnala publicarea **Memoriilor** lui Mircea Eliade, cele care i-au inspirat propria autobiografie, **La apa Vavilonului**, va recenza un volum de versuri a lui Ion Caraion, **Dimineața nimănui**, dar va semnala și volumul de proze scurte a lui Fănuș Neagu, **Vara buimacă** dar și romanul acestuia **Îngerul a strigat**, și apariția celui de-al doilea volum din **Moromeții**, romanul lui Marin Preda, dar imediat după apariție va analiza și **Intrusul**, va vorbi despre Zacharias Lichter, eroul unui mic roman eseu al lui Matei Călinescu, despre vocația discreției în proza Ilenei Vulpescu, autoarea romanului **Arta conversației**, romanul preferat al colegelor mele de liceu, îi va evoca pe Constant Tonegaru și Dimitrie Stelaru, va semnala publicarea romanului **Păsările** a lui Alexandru Ivăsiuc, a **Absenților** lui Augustin Buzura, dar și Lunga călătorie a prizonierului a lui Sorin Titel, studiind relația beckettiană dintre victimă și călău, romanul este asemănător prozei lui Kafka, a fost tradus în limba franceză de Marie-France Ionesco, este impresionată plăcut de romanul lui D.R.Popescu, **F**, dar respinge comparația dintre Kafka și romanul lui Nicolae Breban, **Animale bolnave**, poezia lui Mircea Ciobanu este interpretată cu ajutorul unor argumente extrase din eseul lui Karl Gustav Jung, **Răspuns lui Iov**, va analiza și tentativele de exegeză a operei lui E.Lovinescu, în primul rând scandalul stîrnit de prima monografie care nu apăra tezele cripto-comuniste a Ilenei Vrancea dar și monografia lui Eugen Simion, **Scepticul mîntuit**, va analiza contradicțiile lui N.Manolescu din volumul monografic dedicat lui Titu Maiorescu, de alfel acesta va fi singurul critic literar din România cu care se va înțelege foarte bine, cel care a vizitat-o și a legat o prietenie cu familia Ierunca și Lovinescu, pe care prietenii îi porecliseră monicii, va evoca poezia lui Emil Botta dar și alunecarea spre stînga a lui Camil Baltazar, care ajunsese un cîntăreț la flautele de mătase ale Partidului comunist, metafora de fapt îi aparține lui V.Ierunca. Monica Lovinescu va mai scrie la sfîrștul anilor 80, prefațînd parcă Revoluția din Decembrie 1989 despre

centenarul pianistei Cella Delavrancea, cea care a fost martora morții lui Caragiale, despre disidența de catifea a lui Dan Petrescu, despre apocalipsa optimistă din romanul inedit al lui Vintilă Horia, **Persecutați-l pe Boethius**, despre romanul istoric și parodic al lui Silviu Angelescu, **Calpuzanii**, despre drumul spre sine al poetei Ileana Mălăcioiu, despre taina libertății la N.Steinhardt, de altfel ea va analiza și volumul acestuia de eseuri, *Escale în timp și spațiu*, va vorbi despre sindromul motanului Arpagic și interzicerea poeziei lui Ana Bladiana, textualismul socialist al lui Mircea Nedelciu, cu trimitere la un citat din prefața romanului *Tratament fabulatoriu*, și la textualismul protocronist al lui Ioan Lăcustă, două mici derapaje care nu au cum să le afecteze restul operei publicate de cei doi autori ai generației optzeciste, despre debutul lui Bedros Horasangian dar și despre romanul său joycean **Sala de așteptare**, despre Iulia în iulie, un volum de proze scurte al Adrianei Bittel, romanul **Viața ca o coridă** a lui Octavian Paler, *Căderea în lume*, cel de-al doilea roman ca valoare a lui C.Țoiu, *Tainele inimii*, romanul lui Cristian Teodorescu, *lumea lui Caragiale* din eseu anti-totalitar al criticului și istoricului literar Mircea Iorgulescu, **Marea trăncăneală**, despre **Casa**, romanul lui Hanibal Stănciulescu, protestul lui Mircea Dinescu, bicentenarul Revoluției Franceze, romanul lui Valeriu Cristea, **După amiază de sîmbătă**, **Melancolie**, scris de Sorin Titel, și despre două volume de povestiri, primul scris de Daniel Vighi, **Însemnări despre anii din urmă** și cel de-al doilea avîndu-l ca autor pe Răzvan Petrescu, **Grădina de vară**. În mod evident după Revoluția din 1989 se modifică recolta aceasta de opere de ficțiune iar atenția criticului literar al Europei libere se va îndrepta spre memorii de închisoare, din Gulag, spre așa zisa literatură de sertar, și spre acel fenomen denumit de critici rezistența prin cultură, deși la o examinare atentă el este aproape invizibil.

Ultimul volum din seria **Undelor scurte** este populat cu reproduceri ale unor interviuri și mese rotunde, ținută atîta timp departe de cultura română, ai senzația că Monica Lovinescu dorea să recupereze cumva acest timp pierdut, în detrimentul cronicii literare propriu zise, printre cărțile recenzate acum se numără și volumul de nuvele **Visul** al lui Mircea Cărtărescu, *Amintirile minunate ale unui ambasador al golanilor*, o carte apărută în Franța și avîndu-l drept intervievat pe Al.Paleologu, **Evadarea tăcută** a Lenei Constante, *Accidente de sufletului* de Ana Novac, iar în limba română *Pe muntele Ebal*, amintiri de gherlă ale poetului cerchist Teodor Mihadaș, **Ambasadorul**, romanul istoriei rescrise postmodern scris de Ioan Mihai Cochinescu, **Fortul 13** a lui Marcel Petrișor, *Anii furați ai Oanei orlea, și 20 de ani în Siberia*, memoriile unei țărănci din Basarabia, Anița Nandriș din Cula, dar și piesa **Petru sau petele în soare** a lui Vlad Zografi.

În mod evident, majoritatea textelor fiind scrise pentru a fi rostite la microfonul postului de radio Europa liberă ele au un anumit principiu de construcție, elementul acesta de oralitate fiind destul de ușor de sesizat la o lectură în volum, de altfel ele mai mult lizibile decît scriptibile, dar își păstrează și în scris prospețimea de odinioară, deși, mărturisesc că uneori, citindu-le am avut

senzația că recuperez de undeva, dintr-un pliu al memoriei, vocea groasă, ușor tabagică a doamnei Monica Lovinescu în momentul când aceasta le citea de la microfonul postului de radio. Autoarea nu face deloc exces de analiză literară ci preferă să repete critica maioreșciană sau lovinesciană de direcție, ea nu ezită să citeze concluzii ale colegilor de breaslă din țară sau să le contrazică atunci când nu era de acord cu ele.

În privința autorilor din Estul Europei în primii zece ani Monica Lovinescu se va opri asupra câtorva evenimente editoriale, va discuta despre sensul istoriei la Raymond Aron, despre **Oul de la Wyasma**, un celebru document al unui tovarăș de drum, Louis de Villefosse, care se lecuiește complet de comunism după ce va călători în URSS, în 1953 pe urmele lui Panait Istrati din Vers l'autre flume, sau André Gide, și va întâlni o țărăncă în zdrențe care vindea un ou, devenit un obiect de lux. Ea va mai recenza Autobiografia precoce, carte autobiografică în care persiflarea stalinismului o va depăși în intensitate pe cea din **Memoriile** lui Ilia Ehrenburg, o carte de mare forță, sau pe cea din romanul lui Boris Pasternak, **Doctor Jivago**, se va opri apoi asupra unei cărți care a schimbat exegeza lui Shakespeare, cartea criticului polonez Jan Kott, emigrat mai apoi în SUA, **Shakespeare, contemporanul nostru**, care va da naștere și în critica românească unui curent al contemporaneizării operei unui autor oarecare, se va bate, fără prea mare succes pentru publicarea în Franța a primului roman al lui Victor Nekrasov, **Tranșeele Stalingradului**, urmat la scurtă vreme de un alt roman, **Orașul natal**, și două cărți de călătorie, în Franța și Italia și în SUA, **Prima întâlnire** și **De cele două părți ale oceanului**. Nici volumul de călătorie al fraților Ilf și Petrov, **America fără etaje** nu ar merita neglijat, ca și Nekrasov aceștia nu vor călători peste Ocean ca să caute mizeria, salarii joase și efectele crizei economice, ci sunt atrași de oameni, de peisaje, de mentalități și scriu niște cărți vii, adevărate. Nekrasov era chiar enervat de filmele regizorilor italieni din școala neorealismului care prezentau numai o fațetă a Italiei anilor 60 și le reproșează acest lucru direct în Prima întâlnire. Criticul literar se va dezlănțui împotriva lui Pierre Daix, un stîngist care respinsese categoric ideea existenței lagărelor sovietice și a Gulag-ului, dar care, într-un gest de recunoaștere publică prin care își cere scuze și își pune cenușă în cap va prefața chiar povestirea de debut al lui Alexandr Soljenițîn, **O zi din viața lui Ivan Denisovici**, o zi aproape fericită din viața unui condamnat la Gulag, care urma să petreacă alte 3653 de zile, acesta făcînd un bun pandant cu mujicul lui Tolstoi, umilitul lui Dostoievski sau înfrîntul lui Cehov, după cum crede M.L. punînd în evidență talentul ieșit din comun al autorului sovietic, și anticipînd că acesta va fi laureat al premiului Nobel pentru literatură, prin compararea sa cu Boris Pasternak.

Autoarea va mai vorbi despre umorul lui Mrozek, poezia Annei Ahmatovadin volumul Requiem și cele ale lui Iosip Brodski în eseul Pădurea de cruci, despre eseul lui Camus, Les justes, dar și despre Carnetele sale, despre romanul lui Tibor Dery, Domnul G.A. la X., o reluare a tematicii

absurdului kafkian în plin comunism ungar, Castelul fiind mutat de la Praga la Budapesta, despre cuplul de filosofi Sartre și Simone de Beauvoir, despre procesul Siniavski-Daniel, despre romanul Primul cerc scris de același fantastic talent Al.Soljenițîn, dar și despre memoriile acestuia din **Stejarul și vițelul**, despre **Arhipelagul Gulag**, romanul său esențial, biografia acestuia fiind urmărită de la expulzarea din URSS la revenirea sa cu onoruri naționale în Rusia după căderea Zidului Berlinului, despre capodopera lui Mihail Bulgakov, Maestrul și Margareta, despre romanul Martorul scris de Arthur London, autor care s-a sinucis ceva mai târziu, iar momentul va fi marcat într-un text din Diagonale, despre un Eisentein creștin, descoperit cu uimire de Occident, regizorul sovietic Andrei Tarkovski și minunatul său film, **Călăuza**, există și un superb eseu scris chiar la premiera filmului de Alexandru Paleologu, publicat inițial în revista Cinema, **Călăuza sau căutarea Graalului**, eseu care va fi reluat în volumul **Moștenirea creștină a Europei**. Monica Lovinescu a mai vorbit și despre un film respins de autoritățile comuniste, de data aceasta în regia lui Lucian Pintilie, Reconstituirea, sau despre spectacolul de teatru a lui Lucian Pintilie adaptat după D-ale carnavalului, care avea să devină un alt film interzis, **De ce trag clopotele, Mitică?**, dar și despre romanul 1984 la 15 ani de la moartea lui George Orwell, revenind de mai multe ori asupra modului în care moștenirea culturală a lui Orwell era prețuită de Occident, dar va mai vorbi și despre scrisorile filosofice ale lui Ceadaev, din care spiritul țarismului rusesc în care specialiștii descopereu germenii imperialismului și totalitarismului sovietic existau deja. Printre filosofii și gânditorii sau eseștii de dreapta care se bucură de atenția și admirația Monicăi Lovinescu se numără și personalități ale culturii franceze ca Raymond Aron, preferat lui Jean-Paul Sartre, aspru criticat pentru alunecarea spre comunism, André Malraux, evocat prin oglinda cărții lui Jean François Lyotard, Semnat Malraux, istoricul François Furet, deconstructor al iluziei comuniste, în Trecutul unei iluzii și Marea paradă, cărți care au stîrnit ecouri și la traducerea lor în limba română, puțină lume mai știe azi că profesorul Furet este maestrul și conducătorul tezei de doctorat al lui Françoise Thome, autoarea eseului La langue du bois, Limba de lemn, carte foarte importantă pentru studenția mea. Un text absolut genial mi se pare cel intitulat Revel sau imperfectul subjonctivului, cred că nimeni nu a reușit să surprindă atît de bine și să sintetizeze trăsăturile unui alt eseist celebru din zona studiilor politice franceze, Jean François Revel, autorul Cunoașterii inutile, care se bucură de prețuirea Monicăi Lovinescu, ca și alți disidenți ruși, Bukovski sau Suvarin, iar autoarea nu uită să semnaleze succesul editorioal al cehului Milan Kundera care reușește să-i cucerească pe francezi, spre deosebire de autori români ca Dumitru Țepeneag, N.Breban sau Paul Goma care nu intră în acest circuit al literaturii refugiaților politici din Estul Europei. După 1990 Monica Lovinescu va analiza în serialul său din revista **România literară** cărți din actualitatea editorială franceză, cum ar fi eseurile lui Bernard Henry Levy, primite cu un grano salis, autorul fiind taxat pentru simpatiile lui declarate de stîngă și pentru apologia lui Sartre,

Cartea neagră a comunismului, de asemenea tradusă în limba română, un volum al lui Suvarine despre Stalin, Stephen Koch cu eseul **Sfârșitul inocenței** sau un studiu al unui istoric Sentalinski, **Dans les archives litteraire du KGB**.

Monica Lovinescu, autoarea unui jurnal intim început încă din copilărie, pe care l-a ținut la cererea expresă a tatălului ei, E.Lovinescu, și-a prelucrat caietele de tinerețe topind materia acestora într-o carte de memorii literare și politice absolut remarcabilă, **La apa Vavilonului**, cu un titlu intertextual care trimite la **Istoria ieroglică** și la traducerea unui din psalmii davidienii care poartă marca stilistică a primului lor traducător și ctitor al poeziei culte de la noi, mitropolitul Dosoftei. Modelul autoarei par a fi memoriile literare ale lui Mircea Eliade, care de asemenea s-a inspirat din **Poezie și adevăr**, memoriile lui Goethe. Monica Lovinescu este și autoarea unui jurnal intim, ținut între anii 1981-2000, tot ce precede această epocă fiind topit în memorii, deși nu este exclus ca acele caiete din tinerețe să nu fi fost distruse și să poată fi editate postum, ca de altfel tot grosul jurnalului lui V.Ierunca din care autorul nu a selectat, potrivit spuselor proprii, decât perioada cea mai fastă din biografia lui literară, cea în care nu a fost nevoit să-și înjure colegii așa de tare. Cine răsfoiește jurnalul acesta al Monică Lovinescu, care are marele dezavantaj de a fi foarte lung și prolix, de altfel recent profesorul de politologie Vladimir Tismăneanu a îngrijit un soi de *reader's digest* intitulat **Jurnal sumar**, o variantă prescurtată pentru cititorii grăbiți ai zilelor noastre, pe care l-am citit la foc continuu, în cadență, în marș, ca o mitralieră, într-o săptămână am încheiat cam un deceniu din **Jurnalul** doamnei Monica Lovinescu, citit pe sărite, de la coadă la cap. Am avut senzația că autoarea se raportează măcar la modul subconștient la părinți, mă refer pe de o parte la memoriile sau caietele lui Lovinescu, editate postum în cuplu cu Gabriela Omăt, la corespondența celor două, editată de asemenea destul de recent, și la dispariția tragică a mamei, moartă într-o închisoare din Gulag și al cărei mormânt nu a mai putut fi descoperit, vezi acel document cutremurător din **Această dragoste care ne leagă**, autoarea cărții fiind cea care a realizat o carte ciudată, **O sută de zile cu Monica Lovinescu**, un interviu pe un pat de spital în care se va poza cu bolnava care avea să moară după doar o săptămână de la încheierea cărții de epuizare. Senzație amestecată, mai ales că evenimentele politice descrise îmi erau bine cunoscute. Întîi șocul Revoluției mediatizate la televizor, apoi mineriadele care i-au îngrozit pe francezi. O comparasem inițial pe doamna Monica Lovinescu cu Anna de Noailles sau cu prințesa Martha Bibesco. Mă gîndesc la o celebra distincție din interiorul culturii franceze cea între *une noblesse de robe* și *une noblesse d'epée*.

Familia Lovinescu aparține unei aristocrații culturale, deși au ceva sânge nobil prin vine. Iar sabia doamnei Lovinescu va fi fost întotdeauna condeiul. Mi-e greu să rezum tot universul acestui jurnal. Am avut senzația că după moartea lui Mircea Eliade toată intelectualitatea română venea să se plece și să-și prezinte omagiile în fața doamnei Lovinescu, o demnă urmașă a Annei de Noailles,